

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ดังพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ว่า “ประเทศชาติของเราจะเจริญหรือเสื่อมลงนั้นย่อมขึ้นอยู่กับการศึกษาของประชาชนแต่ละคนเป็นสำคัญ ผลการศึกษาอบรมในวันนี้ จะเป็นเครื่องกำหนดอนาคตของชาติในวันข้างหน้า” (รุ่ง แก้วแดง, 2542, คำนำ)

การศึกษาเป็นกระบวนการ ในการเรียนรู้ชีวิต เพื่อให้มีความสุข และลดความทุกข์ แต่ชีวิตจะมีความสุขได้ต้องเรียนรู้เรื่องความจริง คือธรรมชาติและวิทยาศาสตร์ เพื่อเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตนภายในธรรมชาติแวดล้อม และพึ่งพาอาศัยกันในชีวิต เรียนรู้เรื่องความเป็นธรรม คือ ศาสนา เพื่อเรียนรู้ที่จะมีความสุข เรียนรู้ที่จะลดความทุกข์ เพื่อให้เกิดปัญญา และสามารถแสวงหาความพอดีระหว่างปัญญาและศรัทธา เรียนรู้เรื่องทางสังคมศาสตร์ เพื่อเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ ชีวิตเป็นบูรณาการของอวัยวะ มีคุณสมบัติ มีองค์ประกอบ มีหน้าที่ต่างกัน มาอยู่รวมกัน และอาศัยซึ่งกันและกัน ชีวิตไม่ใช่ผลรวมจากผลบวกของอวัยวะ ดังนั้น การเรียนรู้ชีวิตและสังคม จึงเป็นการเรียนรู้ ที่ต้องบูรณาการการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติโดยการบูรณาการจะคือนำชีวิตเป็นตัวตั้ง (สิปปนนท์ เกตุทัต, 2540, หน้า 2 – 8)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 4 และ 5 ได้กำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการการสร้างองค์ความรู้ที่เกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมแห่งการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและมาตรา 6 กำหนดความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาคือต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 ก, หน้า 2)

ดังนั้นการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต เปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนาคนให้มีความสุข โดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ส่งเสริมให้ผู้เรียน

สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ให้ความสำคัญต่อความรู้เกี่ยวกับตนเอง และ ความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมทั้งความรู้ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมือง การปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความรู้และทักษะทางด้านวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา ให้เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

สภาพสังคมโลกในปัจจุบัน เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว รุนแรงและหลากหลาย ซึ่งสืบเนื่องจากสาเหตุหลายประการ ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายตัวทางเศรษฐกิจ การสื่อสาร ตลอดจนความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาที่ซับซ้อน ครอบคลุมไปทั่วโลก ทุกประเทศต้องมีการปรับเปลี่ยนสังคม เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในภาวะดังกล่าว ทุกประเทศได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน โดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนให้มี ชีตความสามารถเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และสังคมแห่ง ปัญญา ดังนั้นประเทศที่มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนเรียนรู้ได้ดี มีทรัพยากรบุคคลที่ ทรงปัญญาและมีความดีเท่านั้น ที่จะไปยืนอยู่บนตำแหน่งประเทศชั้นนำได้อย่างมั่นคงและ สง่างาม ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เพราะ ประชากรบางส่วนยังมีค่านิยมกับความเจริญทางวัตถุ ไม่ยึดมั่นคุณธรรมและจริยธรรมตาม หลักธรรมของศาสนาในการดำรงชีวิต มองข้ามความเป็นไทยและภูมิปัญญาไทย อันเป็น คุณลักษณะสำคัญของความเป็นไทยที่ยั่งยืนและถาวร ดังนั้นทุกส่วนในสังคมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชนต้องร่วมมือกันในการพัฒนาการศึกษา เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนา คนให้เต็มศักยภาพ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2547, หน้า 3) กล่าวว่าการศึกษา มีบทบาทสำคัญยิ่งใน การพัฒนาคุณภาพของคน ในภาวะที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ตลอดเวลา และเป็นโลกแห่งการเรียนรู้ไม่มีวันสิ้นสุด การศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาคนให้มีความ เข้มแข็งทางปัญญา มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และสร้างความรู้ใหม่ได้ เพื่อที่จะ สามารถดำเนินชีวิตและ ก้าวไปในยุคโลกาภิวัตน์ ได้อย่างมีความสุข มั่นคง โดยที่ยังรักษาความเป็น ไทยไว้ได้ อีกทั้งอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และเพื่อนมนุษย์ได้อย่างสันติสุข

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ.2545-2549 กำหนดให้การ จัด การศึกษาเป็นมาตรการหนึ่งในการพัฒนาประเทศ ให้การจัดศึกษาเป็นไปเพื่อการพัฒนาสู่สังคม ที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ ยึดหลักความสมดุลพอดี และพึ่งตนเองได้ โดยสร้างคนดี คนเก่ง ที่มี

ความรับผิดชอบถึงพร้อมคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข มีวินัย เคารพกฎหมาย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545, หน้า 50) เพราะความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่กระทบต่อเยาวชนโดยตรง ทำให้เยาวชนมีทางเลือกอย่างไม่จำกัด เต็มไปด้วยปัญหาต่าง ๆ อย่างมากที่กำลังรุมเร้าคนไทยอยู่ในขณะนี้ พฤติกรรมวัยรุ่นและผลเมืองที่เบี่ยงเบนคุณธรรม จริยธรรมของสังคมชัดเจนมากขึ้นเรื่อยๆ เป็นหลักฐานที่ประจักษ์โดยทั่วไปให้เห็นถึงประสิทธิภาพการเรียนการสอน และการปลูกฝังอบรมจริยธรรมของศาสนา สถาบันการศึกษาและสถาบันครอบครัว หากไม่แก้ไขอย่างจริงจัง ภาวะวิกฤตของสังคมจะยิ่งรุนแรงมากขึ้นเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้เจริญก้าวหน้า (นงเยาว์ แข่งเพ็ญแข, 2545, คำนำ) ซึ่งสอดคล้องกับสมพร เทพสิทธา (2544, หน้า 3-6) ที่กล่าวว่าทุกวันนี้คนตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ทำให้คนมุ่งแสวงหาความสุขทางวัตถุ ที่เรียกว่า สามิสสุ มีความเห็นแก่ตัวยิ่งขึ้น ขาดความเอื้ออาทร และความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่เห็นความสำคัญของศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ลุ่มหลงในวัฒนธรรมและค่านิยมจากต่างประเทศ ไม่สนใจในคำสอนของศาสนาและวัฒนธรรมไทย จึงทำให้เกิดความบกพร่องในจริยธรรม เป็นเครื่องสะท้อนสภาพเสื่อมโทรมทั้งสถาบันพุทธศาสนา และสังคมไทยทั้งทาง ภูมิธรรมและปัญญาน่าจะเพียงพอแล้วที่จะกระตุ้นเตือนปลูกเร้าผู้บริหาร ทั้งฝ่ายรัฐและฝ่ายศาสนา บุคคลผู้รับผิดชอบต่อสังคม ตลอดจนคนไทยให้เกิดความสำนึกตื่นตัวขึ้นมาเร่งรีบแก้ไขปัญหา และจากแนวคิดของแม่ชีต้นสนีย์ เสถียรสุด (2540, หน้า 4) มีความเห็นว่า สังคมควรจะเห็นปัญหาที่แท้จริง และเร่งทำการป้องกันลงไปทีเดียว ทุกคนต้องช่วยกันอย่างเร่งด่วนที่จะสร้างโลกที่สวยงามมั่นคงโดยการผ่านเด็ก จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันฝึกฝนให้เกิด สติปัญญา ความรู้ที่พร้อมตระหนักรู้จักที่จะหยุดยั้งตัวเองไม่ให้ชีวิตไหลไปสู่ความเสื่อมและตกเป็นเหยื่อของค่านิยมที่เบียดเบียนกันทำลายกันและทำร้ายตัวเองอย่างไม่รู้ตัวเพราะเส้นทางชีวิตของเยาวชนคนหนึ่งนั้นเป็นเส้นทางชีวิตที่ยาวไกล จำเป็นต้องมีการวางรากฐานที่ดีของชีวิตด้วยความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจ รวมถึงการอบรมดูแลเอาใจใส่ในด้านการศึกษา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ.2550-2554 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า มุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (green and happiness society) คนไทยมีคุณธรรม มีความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุคใหม่ ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพและเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่เป็นธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี” และกำหนดพันธกิจว่า จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม นำความรอบรู้อย่างเท่าทัน มีสุขภาวะที่ดี อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี ภายใต้คุณูปภาพของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ

เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและก้าวสู่วิสัยทัศน์ที่พึงปรารถนา จึงได้กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพคนไว้ว่า ให้คนไทยทุกคนได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความรู้ ความสามารถ ทักษะการประกอบอาชีพ และมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้กับคนที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และสังคมไทย (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนากิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549, หน้า ร, ว)

กิตติ วงษ์แหวน (2550, หน้า 3) อ้างถึงรายงานของกรมวิชาการปี พ.ศ. 2540 พบว่า คะแนนเฉลี่ยของวิชาการส่วนใหญ่มีค่าต่ำกว่าร้อยละ 50 และจากสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้ศึกษาความสามารถในด้านการคิดวิเคราะห์ของเด็กไทยเกี่ยวกับการทำข้อสอบคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ของสมาคมนานาชาติ เพื่อการประเมินทางการศึกษา พบว่า เด็กไทยทำคะแนน ได้ดีสำหรับข้อสอบแบบเลือกตอบที่ใช้ทักษะพื้นฐาน เช่น การบวก ลบ คูณ หาร หรือข้อสอบ ที่ใช้ความจำ แต่ไม่สามารถทำข้อสอบที่เป็นโจทย์ปัญหาที่ต้องการวิเคราะห์ และการเรียบเรียงความคิดออกมาเป็นคำพูด ในขณะที่ความสามารถดังกล่าว เป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิตในโลกปัจจุบัน นอกจากรายงานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาการของเด็กไทยที่อยู่ในระดับต่ำแล้ว ทางด้านจริยธรรม คุณธรรม และความปลอดภัยของร่างกายและจิตใจ ก็อยู่ในสภาวะเสี่ยงเช่นเดียวกัน เช่น ปัญหายาเสพติดที่กำลังแพร่ระบาด การถูกทำร้ายร่างกายของเด็ก มีปัญหาอาชญากรรมที่เด็กเป็นผู้ก่อขึ้น จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า คุณภาพการศึกษาของประเทศไทยมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ หรือคุณธรรม จริยธรรม

จากรายงานการวิจัยของมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (2548, หน้า 1) ในโครงการเฝ้าระวังรักษาคุณภาพอนาคตเยาวชนไทยได้ระบุประเด็นปัญหารุนแรงที่สุด 5 อันดับแรกซึ่งมีเด็กและเยาวชนอายุระหว่าง 12 ถึง 24 ปี เกี่ยวข้องได้แก่ อันดับ 1 เหล้า/บุหรี่ เหล้า 5,921,257 คน บุหรี่ 2,023,893 คน อันดับ 2 หนีเรียน 2,086,527 คน อันดับ 3 ยาเสพติด ไซยาบ้า 516,823 คน อันดับ 4 เพศสัมพันธ์ 472,575 คน และอันดับ 5 การพนันเฉพาะนักศึกษากรุงเทพมหานคร 101,306 คน

สถาบันรามจิตติ (2548, หน้า 1) ได้ประเมินสถานการณ์ของปัญหาเด็กและเยาวชนไทยซึ่งยืนยันความรุนแรงของปัญหาไว้เช่นกัน ดังนี้ 1) ขาดความอบอุ่นในครอบครัว พ่อแม่ไม่มีเวลาให้ลูก 2) ห่างไกลวัดใช้ชีวิตยามว่างตามห้างสรรพสินค้า ใช้มือถือและคุยผ่านอินเทอร์เน็ต 3) ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย 4) เล่นพนันและเริ่มเล่นพนันผ่านการส่งข้อความทางโทรศัพท์ และ 5) ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์เร็วขึ้น และขาดความรับผิดชอบ ปัญหาพฤติกรรมเด็กและเยาวชนทั้งหมดนี้จะส่งผลกระทบต่อครอบครัวและสังคมไทย หากไม่มีการวางรากฐานการเรียนรู้คุณธรรม จากวัยเด็กจนถึงอายุ 25 ปี เมื่อเด็กและเยาวชนขาดการปลูกฝังคุณธรรมในช่วงต้นของชีวิตเสียแล้ว จะทำให้เป็นผู้ใหญ่และครอบครัวที่ด้อยคุณธรรมในอนาคต จึงเห็นได้ว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งแก้ปัญหาตั้งแต่บัดนี้ มิฉะนั้นจะกลายเป็นปัญหาที่สายเกินแก้ไขต่อไป นอกจากนี้เด็ก

ที่อยู่ในสภาพยากจนและด้อยโอกาสอยู่เดิมแล้ว หากต้องประสบปัญหาเหตุการณ์เสี่ยงซ้ำเดิม อีกจะยิ่งทำให้เด็กเหล่านี้อยู่ในสภาพยากลำบากซ้ำซ้อนมากขึ้น

แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2559) ได้ให้ความสำคัญของการพัฒนาคุณธรรม ของผู้เรียนกำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ข้อ 1 ด้านการพัฒนาคนอย่างรอบคอบและสมดุลย์เพื่อเป็น ฐานหลักของการพัฒนา โดยกำหนดแนวนโยบายเพื่อดำเนินการข้อ 3 คือ ให้มีการปลูกฝังและ เสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในระบบวิถีชีวิตที่ดี งาม นอกจากนี้ยังได้กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ข้อ 2 สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรมภูมิ ปัญญา และการเรียนรู้ โดยกำหนดแนวนโยบายเพื่อดำเนินการข้อ 5 ให้มีการพัฒนาสังคมแห่ง การเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมความรู้ ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรมของคน และ แนวนโยบายเพื่อดำเนินการข้อ 7 ให้มีการสร้างสรรค์ ประยุกต์ใช้และเผยแพร่ความรู้และการ เรียนรู้เพื่อสร้างสังคมคุณธรรมภูมิปัญญาและการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ, 2545 ข, หน้า 37,50,60 และ70)

กิตติ วงษ์แหวน (2550, หน้า 3) ได้กล่าวว่ากระทรวงศึกษาธิการได้วางแนวทางให้ โรงเรียนมีรูปแบบในการบริหารจัดการในรูปแบบต่างๆ โดยมีหลักการวิธีการบริหารด้านการ เรียนการสอนที่แตกต่างจากการเรียนการสอนแบบเดิม เพื่อให้สนองตอบต่อความต้องการของ ผู้เรียน ให้ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ และตอบสนองความต้องการของประชาชนใน สังคม ซึ่งมี 5 รูปแบบ คือ โรงเรียนในกำกับของรัฐ โรงเรียนสองภาษา โรงเรียนสำหรับผู้มี ความสามารถพิเศษ โรงเรียนต้นแบบ เทคโนโลยีสารสนเทศ (information communication technology : ICT) และโรงเรียนวิถีพุทธ และบังอร เสรีรัตน์ (2551) สรุปว่าโรงเรียนทั้ง 5 รูปแบบ มีจุดเน้นที่ต่างกันดังนี้

โรงเรียนในกำกับของรัฐ มีจุดเน้นที่การบริหารจัดการแบบเอกชนที่คล่องตัว

โรงเรียนสองภาษา มีจุดเน้นที่การใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการเรียน

โรงเรียนสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ มีจุดเน้นมุ่งให้การจัดการศึกษาช่วยพัฒนาผู้ที่มี ความสามารถพิเศษได้อย่างเต็มศักยภาพและนำไปสู่การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า ให้แก่สังคมและประเทศชาติได้อย่างก้าวกระโดดต่อไป

โรงเรียนต้นแบบเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นโครงการที่ใช้ ICT พัฒนาการเรียนการสอน ให้มีประสิทธิภาพโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข สำหรับเป็น ต้นแบบแก่โรงเรียนอื่นๆต่อไป

โรงเรียนวิถีพุทธ มีจุดเน้นที่จิตวิญญาณ เป็นการเรียนรู้รากเหง้าของภูมิปัญญาไทย คือ หลักธรรมพระพุทธศาสนาอันทรงคุณค่า ให้ผสมผสานกับการปฏิรูปการเรียนรู้

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2547, หน้า 5) กล่าวถึงโครงการโรงเรียน วิถีพุทธ ของกระทรวงศึกษาธิการมีจุดเน้นที่การนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นรอบการพัฒนาตามหลัก

ไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาชีวิตโดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงหาปัญญาและเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นโรงเรียนที่นำวิถี วัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่แต่เดิมมา ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจชีวิตจริง และสามารถ ดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยอาศัยระบบการศึกษาตามหลัก พุทธธรรม 3 ประการ คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา มาใช้ในการฝึกอบรมให้ครอบคลุมการดำเนินชีวิต ทุกด้าน สู่การพัฒนาที่สมบูรณ์ ดังนั้นการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ จึงถือเป็นแกนหลักของ การศึกษา ที่จะพัฒนามนุษย์สู่ชีวิตที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้ร่วมโครงการ คือผู้บริหารโรงเรียน ครูอาจารย์ ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้รับผิดชอบ ย่อมตระหนักและประจักษ์ว่า นักเรียนในโครงการจะมีการ พัฒนาด้านกาย ศีล จิต และปัญญาอย่างเป็นองค์รวมและต่อเนื่อง มีการพัฒนาเพิ่มขึ้นทุกขณะ ชีวิตที่เป็นการศึกษาจึงเป็นชีวิตที่เรียนรู้และพัฒนาไม่มีวันจบ อันเป็นเป้าหมายของการจัด การศึกษาที่ต้องการสืบต่อที่มีลักษณะแห่งบุคคลที่มีการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต คิดเป็น เฉลียวฉลาด แก่งกล้า อดทน เพียรพยายาม คิดเห็นได้ถูกต้องตามความเป็นจริง ใน ขณะเดียวกันก็เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ประสานประโยชน์ให้กับสังคมได้อย่างยั่งยืน สันติสุข

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1 (2549, หน้า 2,37) โดยคณะทำงานกลุ่ม นิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา ได้จัดกิจกรรมเปิดรั้วโรงเรียนวิถีพุทธนำ พุทธธรรมพัฒนาเยาวชนที่ยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ 4 ประการคือ 1) เพื่อจัดทำคู่มือการจัด กิจกรรมตามตัวชี้วัดแนวทางการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ 2) เพื่อจัดทำคู่มือประเมินผลการ ดำเนินงานตามตัวชี้วัดโรงเรียนวิถีพุทธ 3) เพื่ออบรมให้ผู้บริหาร ครู และศึกษานิเทศก์มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถจัดทำคู่มือการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธไปปรับใช้ในการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 4) เพื่อนิเทศ กำกับ ติดตาม ช่วยเหลือให้สถานศึกษาพัฒนาการดำเนินงานตามแนวดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธอย่างมี ประสิทธิภาพ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1 ได้เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ นำหลักการ และแนวคิดของโรงเรียนวิถีพุทธ มาดำเนินงานตั้งแต่ปีการศึกษา 2549 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1 ได้จัดทำคู่มือและมีการอบรมการใช้คู่มือให้กับ สถานศึกษา จำนวน 239 โรงเรียน โดยแยกเป็นโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการปกติ จำนวน 180 โรงเรียน โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการเต็มรูปแบบ จำนวน 20 โรงเรียน และโรงเรียนที่ไม่ได้เข้า ร่วมโครงการ จำนวน 60 โรงเรียน และปัจจุบันนี้มีโรงเรียนที่บริหารจัดการศึกษาตามแนว โรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน 180 โรงเรียน โดยแต่ละโรงเรียนจะต้องสมัครและเสนอโครงการต่อ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1 เมื่อได้รับความเห็นชอบแล้วจึงจะเข้าร่วมโครงการได้ นอกจากนั้นแต่ละโรงเรียนจะต้องรายงานผลการปฏิบัติงานตามโครงการต่อสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาลพบุรี เขต 1 อนึ่งโรงเรียนวิถีพุทธที่ผ่านการประเมินตามเกณฑ์แล้วจะได้รับการ ประกาศให้เป็นโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ

การดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1 ในระยะเริ่มแรกเช่นนี้ ย่อมมีสภาพและปัญหาในการดำเนินงานในลักษณะต่าง ๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1 เพื่อจะได้นำผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ความมุ่งหมายในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1

2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1 จำแนกตาม เพศ ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และขนาดของโรงเรียน

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลการวิจัยจะทำให้ผู้บริหาร ครู นักเรียนและผู้ปกครองทราบถึงสภาพและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ เพื่อเป็นข้อมูลปรับปรุงการดำเนินงาน ตามหลักการ และแนวคิดของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1

2. ผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1 ในการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธทั้งระบบให้มีประสิทธิภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามความมุ่งหมายที่วางไว้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยครั้งนี้ไว้ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครองโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1 จำนวนโรงเรียนวิถิพุทธ 180 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลในแต่ละโรงเรียน คือ ผู้บริหาร จำนวน 1 คน ครู จำนวน 2 คน นักเรียน จำนวน 5 คน และผู้ปกครอง จำนวน 2 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด จำนวน 1,800 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากประชากรมีจำนวนแน่นอน (finite population) ผู้วิจัยจึงใช้สูตรของ ยามาเน่ (Yamané) ในการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2540, หน้า 71) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 327 คน และดำเนินการสุ่มแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540, หน้า 87)

คำนวณหาสัดส่วนของผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง แล้วคำนวณแยกตามขนาดโรงเรียน 4 ขนาด คือ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ โดยใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้ มาคำนวณหาขนาดความพอดีของของกลุ่มตัวอย่างจากโรงเรียนทั้ง 4 ขนาด โดยใช้สูตรการคำนวณ การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของขนาดของประชากร (proportion allocation) (สุวีย์ ศิริโกศาภิรมย์, 2542, หน้า 106) ได้กลุ่มตัวอย่าง เป็น ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครองดังนี้ ผู้บริหาร จำนวน 33 คน ครู จำนวน 65 คน นักเรียน จำนวน 164 คน ผู้ปกครอง จำนวน 65 คน หลังจากนั้นกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ได้ตัวแทนตามความเหมาะสม แยกตามขนาดโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้บริหาร จำนวน 10 คน ครู จำนวน 20 คน นักเรียน จำนวน 60 คน ผู้ปกครอง จำนวน 20 คน โรงเรียนขนาดกลาง ผู้บริหาร จำนวน 10 คน ครู จำนวน 20 คน นักเรียน จำนวน 60 คน ผู้ปกครอง จำนวน 20 คน โรงเรียนขนาดใหญ่ ผู้บริหาร จำนวน 10 คน ครู จำนวน 19 คน นักเรียน จำนวน 29 คน ผู้ปกครอง จำนวน 19 คน โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ ผู้บริหาร จำนวน 3 คน ครู จำนวน 6 คน นักเรียน จำนวน 15 คน ผู้ปกครอง จำนวน 6 คน โดยมีผู้ให้ข้อมูลรวมทั้งสิ้นจำนวน 327 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่

2.1 ตัวแปรอิสระ

2.1.1 เพศ ได้แก่

- 1) ชาย
- 2) หญิง

2.1.2 ตำแหน่ง ได้แก่

- 1) ผู้อำนวยการโรงเรียน
- 2) ครู
- 3) นักเรียน
- 4) ผู้ปกครอง

2.1.3 วุฒิการศึกษา ได้แก่

- 1) ต่ำกว่าปริญญาตรี
- 2) ปริญญาตรี
- 3) สูงกว่าปริญญาตรี

2.1.4 ประสบการณ์ในการทำงาน ได้แก่

- 1) น้อยกว่า 10 ปี
- 2) 10 -15 ปี
- 3) มากกว่า 15 ปีขึ้นไป

2.1.5 ขนาดของโรงเรียน ได้แก่

- 1) โรงเรียนขนาดเล็ก (นักเรียนตั้งแต่ 120 คนลงมา)
- 2) โรงเรียนขนาดกลาง (นักเรียน 121 – 600 คน)
- 3) โรงเรียนขนาดใหญ่ (นักเรียน 601 – 1,500 คน)
- 4) โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ (นักเรียน 1,501 คนขึ้นไป)

2.1.6 ตัวแปรตาม ได้แก่ สภาพและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

ประกอบด้วย

- 1) ด้านกายภาพ
- 2) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต
- 3) ด้านการเรียนการสอน
- 4) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์
- 5) ด้านการบริหารจัดการ

นิยามศัพท์เฉพาะ

โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนระบบปกติทั่วไป สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สพบุรี เขต 1 ที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารโรงเรียนและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้พัฒนา กิน อยู่ คู่ ฟังให้เป็น โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมแสงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิต

การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง การกระทำใดๆที่สนับสนุนให้การบริหารงานในโรงเรียนวิถีพุทธบรรลุตามวัตถุประสงค์ใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ

1. **ด้านกายภาพ** หมายถึง จัดอาคารสถานที่สภาพแวดล้อม ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนา ศิล สมาธิ ปัญญา ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดดำเนินการของสถานศึกษาจะแสดงถึงการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศเป็นกัลยาณมิตรที่เอื้อในการพัฒนาผู้เรียนที่สามารถ กิน อยู่ คู่ ฟังเป็น สงบเรียบง่ายเรียบร้อยใกล้ชิดกับธรรมชาติ ร่มรื่น ใกล้ชิดกับชุมชน สะอาดมีระเบียบ ทนสมัย มีการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ

2. **ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต** หมายถึง การจัดกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่างๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษา ที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้ง ศิล สมาธิ ปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิต หรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ คู่ ฟัง ด้วย สติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต

3. ด้านการเรียนการสอน หมายถึง การจัดหลักสูตรสถานศึกษา หรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

4. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ หมายถึง การส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่รู้ และพัฒนาไตรสิกขา หรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรมแสงปัญญา และมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส มีเมตตากรุณาต่อกัน ทั้งครูและนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกัน สถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากร และนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นรวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้

5. ด้านการบริหารจัดการ หมายถึง ระบบบริหารที่มีวิสัยทัศน์ ปรัชญา พันธกิจ เป้าหมาย แผนกลยุทธ์ แผนปฏิบัติการ ที่เน้นพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ มีคณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการดำเนินงานบริหารงานอย่างต่อเนื่อง โดยผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมปลูกฝังศรัทธา สร้างเสริมปัญญากับบุคลากรผู้เกี่ยวข้อง มีระบบตรวจสอบประเมินผล เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

สภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง การปฏิบัติงานของโรงเรียนวิถีพุทธ ที่สะท้อนถึงการนำหลักไตรสิกขามาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน และแสดงถึงความพยายามนำหลักพุทธธรรม มาประยุกต์ใช้ในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างชัดเจน โดยให้มีรูปแบบที่หลากหลายตามความเหมาะสมของสถานศึกษา ที่จะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างดีที่สุด พร้อมกับสร้างสรรค์สภาพการดำเนินงานที่ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนมีความสุข และได้พัฒนาสู่ชีวิตและสังคมที่ดีงาม ควบคู่กันไป

ปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง เหตุหรือการกระทำที่ทำให้การดำเนินงานในโรงเรียนวิถีพุทธ ไม่สามารถบรรลุตามเป้าหมาย

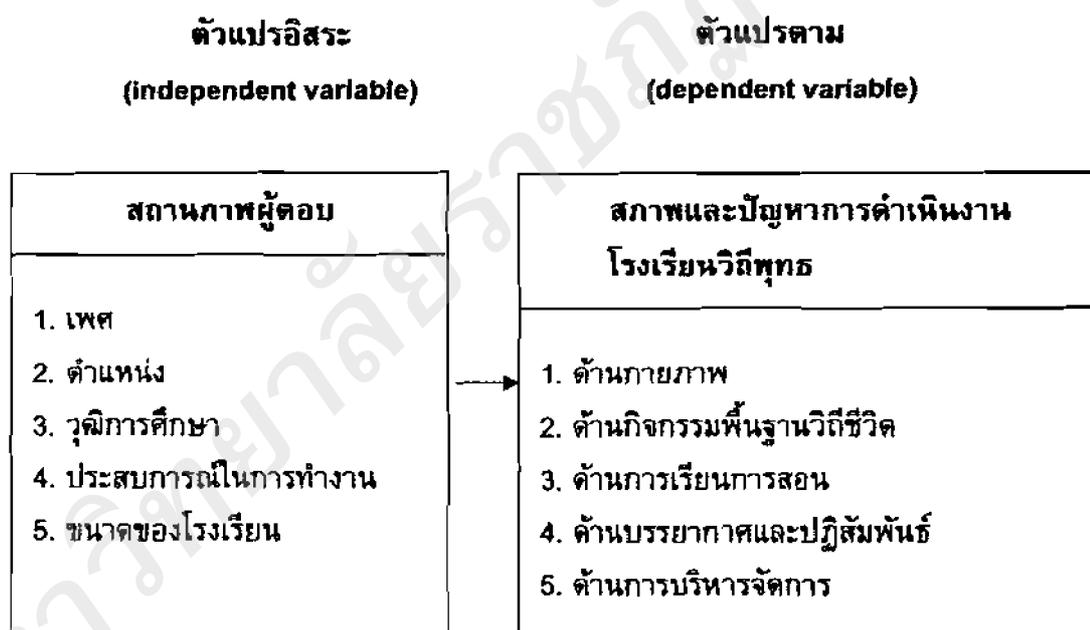
ผู้บริหาร หมายถึง ผู้อำนวยการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ลพบุรี เขต 1

ขนาดของโรงเรียน หมายถึง ความจุของนักเรียนในโรงเรียนซึ่งกำหนดโดย สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2549, หน้า 36) ดังนี้

1. โรงเรียนขนาดเล็ก นักเรียนตั้งแต่ 120 คนลงมา
2. โรงเรียนขนาดกลาง นักเรียนตั้งแต่ 121 – 600 คน
3. โรงเรียนขนาดใหญ่ นักเรียนตั้งแต่ 601- 1,500 คน
4. โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ มีนักเรียนตั้งแต่ 1,501 คนขึ้นไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดกรอบแนวคิด (conceptual framework) เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1 โดยใช้การจัดสภาพของโรงเรียนวิถีพุทธตามแนวทางในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของกระทรวงศึกษาธิการ (สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, 2548, หน้า 4-5) มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานในการวิจัย

สภาพและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1 แตกต่างกัน เมื่อจำแนกตาม เพศ ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และขนาดของโรงเรียน